

Забезпечення професійного розвитку бібліотечних фахівців як пріоритетне завдання методичної діяльності

У статті висвітлено діяльність мережі бібліотек України для юнацтва та молоді по забезпеченню безперервної освіти бібліотечних фахівців.

На сьогодні не можна за один раз, навіть за декілька років, підготувати людину до професійної діяльності на все життя, адже щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань.

Для визначення поняття безперервної освіти використовується низка термінів. У сучасній літературі можна зустріти такі стійкі словосполучення: «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning). Кожен з цих термінів розкриває певний аспект освітнього процесу, але загальним для всіх понять є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини¹.

Ідея навчання протягом усьо-

го життя посідає ключове місце в ряді прогресивних ідей сучасності. Суспільна значущість цієї концепції полягає в забезпеченні кожної людини здатністю до постійного розвитку, самовдосконалення, всебічної самореалізації впродовж усього життя, що в свою чергу, сприяє забезпеченню процвітання всього суспільства. Тому для кожної держави безперервна освіта стає ключовою сферою соціальної політики, засобом піднесення культурного та економічного потенціалу. Україна, як прогресивна держава, має створювати відповідні умови для підвищення рівня освіченості людей, ефективності їх професійної діяльності.

Усвідомлення важливості освіти протягом життя для людського розвитку призвело до модернізації європейської політики у сфері освіти. Лісабонський саміт Ради Європи у березні 2000 р. прийняв «Меморандум освіти протягом життя», в якому підкреслюється, що безперервна освіта має стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єд-

**Наталія
Гуцул,**

завідувач науково-методичного відділу
Державної бібліотеки
України для юнацтва

¹ <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>

ності й зайнятості. Система безпервної освіти включає такі види: отримання ступенів та дипломів у вільний час; освіта для дорослих; друга освіта; професійні курси, в тому числі з метою підвищення кваліфікації персоналу та інше.

Це також стосується і бібліотечної галузі. Адже необхідність змін професійного бібліотечного простору відповідно до вимог часу, оновлення завдань, форм і методів роботи – це завжди та неминуче призводило до необхідності оволодіння новими знаннями і вміннями. Оскільки освіта завжди розглядалась як рушійна сила прогресивного і стабільного розвитку бібліотек та бібліотечних працівників.

Сьогодні система підвищення кваліфікації бібліотекарів вимагає суттєвих змін у зв'язку з активним впровадженням у роботу бібліотек інформаційних технологій. У цих умовах зростає потреба бібліотек у фахівцях нового типу, які володіють не тільки широким кругозором і високою культурою, як це було потрібно раніше, але й володіють новими комп'ютерними технологіями та вміють швидко реагувати на мінливість світу і приймати адекватні рішення, розробляти нові моделі розвитку бібліотек, використовуючи сучасні технології та знання. В цих умовах переходу на нові парадигми освіти бібліотечна сфера потребує нового типу інформаційно-бібліотечного фахівця – творчо мислячого, який володіє сучасними інформаційними, комунікаційними та педагогічними технологіями, способами самостійного конструювання бібліотечних процесів в умовах конкретної професійної діяльності, умінням прогнозувати кінцевий результат тощо.

На виконання цих завдань націлена діяльність науково-методичного відділу (НМВ) Державної бібліотеки України (ДБУ) для юнацтва.

Зважаючи на те, що ця робота передбачає безліч пов'язаних між собою елементів, НМВ намагається

зосередити підвищення кваліфікації на формуванні у бібліотечних фахівців особистісної, соціальної і професійної компетентності. Що мається на увазі? А це – уміння самостійно знаходити, аналізувати і використовувати інформацію, набувати практичних навичок, уміння раціонально і ефективно жити і працювати в мінливому світі. Задля цього має відбуватися запровадження сучасних та інноваційних форм, методів навчання з одночасним використанням і традиційних. Система освіти постійно потребує оновлення її змістовного наповнення.

НМВ ДБУ для юнацтва опікується розвитком і координацією методичної роботи, насамперед, бібліотек мережі книгозбірень держави (обласних, структурних підрозділів ЦБС (філій, відділів, абонементів тощо)), які забезпечують бібліотечно-інформаційне обслуговування юнацтва та молоді.

У площині інтересів ДБУ для юнацтва – підтримка і розвиток кадрового потенціалу вищезгаданої мережі, формування оптимальних організаційно-управлінських рішень та заходів для залучення і закріплення бібліотечних професіоналів різного рівня освіти і досвіду. Адже сьогодні яскраво простежується тенденція збільшення в бібліотечній галузі фахівців з непрофільною освітою або спеціалістів інших професійних сфер діяльності. І навпаки – широко поширюється незадоволеність своєю роботою за фахом з боку випускників профільних ВНЗ і коледжів.

Науково-методичний відділ Державної бібліотеки України для юнацтва постійно здійснює методичний моніторинг, аналітичну діяльність щодо роботи бібліотек відповідної мережі з метою визначення пріоритетних напрямків та проблематики навчання. Насамперед, здійснюється аналіз сайтів, проводяться опитування бібліотекарів на місцях, простежується і

аналізується діяльність обласних бібліотек для юнацтва (молоді) за допомогою звітів тощо. Виходячи з цього, НМВ випрацьовує певну цільову програму дій, що передбачає перенавчання та підвищення кваліфікації з тих питань, які були виявлені слабкими в практичній діяльності бібліотек у ході вищезгаданої аналітично-дослідної роботи. Також традиційно приділяється значна увага питанням щодо необхідності змін культурно-просвітницької і інформаційної діяльності книгозбірень та активізації застосування сучасних інформаційних технологій. НМВ ДБУ для юнацтва залучає до системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників незалежно від стажу, рівня освіти і займаної посади. Система підвищення кваліфікації для молодих кадрів передбачає навчання навичкам інноваційної творчості в своїй роботі, допомогу в освоєнні методів управління процесами змін в бібліотеках тощо.

Щоб досягти цих цілей ДБУ для юнацтва щорічно проводить навчання бібліотечних фахівців, використовуючи різні форми, методи і види освіти.

Традиційно для цього використовуються конференції, тематичні семінари, круглі столи, школи професійної майстерності тощо. Бажано, щоб кожне заняття (особливо з молодими фахівцями) будувалось за принципом: теорія – методика – практика. Тобто теорія допоможе слухачам краще розібратися у змісті теми, якій присвячені конференція, семінар, круглий стіл тощо. Методика – знайомить з головними аспектами теми, питаннями, які є супутніми темі, але дозволяють краще її зрозуміти; надає нові сучасні знання за темою з демонстрацією слайдів, фото- або відеоматеріалів. І практична частина – діалог між доповідачами і слухачами щодо оволодіння і застосування практичних навичок, умінь та знань; виконання експрес-завдань, проведення тест-опитувань, що дозволяють з

різних сторін розглянути та оцінити ступінь засвоєння пройденого матеріалу. Ефективність заходу залежить і від вміння викладача створити клімат, який би спонукав аудиторію до активної участі та подальшого застосування знань і практичних навичок.

Саме за такою методикою проходили Всеукраїнська науково-практична конференція «Національно-патріотичне виховання молоді як стратегічний напрям діяльності бібліотеки» та семінар «Проблема авторського права у використанні електронних книжок» для завідуючих науково-методичними відділами.

За іншою методикою проходила школа професійної майстерності для молоді «Молодий професіонал бібліотеки для юнацтва». В ході навчання учасники мали можливість прослухати лекцію про методично-освітнє середовище бібліотек України для юнацтва, під час методичного практикуму слухачі ознайомилися з методикою підготовки і проведення різних форм з підвищення кваліфікації бібліотекарів, пройшли майстер-клас зі створення і ведення професійних блогів та використання комп'ютерних технологій, мережесервісів у роботі з читачами.

У 2016 р. на заняттях школи керівника «Юнацька бібліотека – інформаційна база для реалізації державних програм» для заступників директорів обласних бібліотек для юнацтва (молоді) проводилися групові дискусії за темою «Європейська інтеграція бібліотек України для юнацтва». Учасникам було запропоновано виконати домашнє завдання: розробити програму дій з питань євроінтеграції для обласних бібліотек для юнацтва (молоді) та юнацьких спеціалізованих структурних підрозділів при районних та міських публічних бібліотеках.

Слід обов'язково наголосити на організаційній складовій підготовки заходів з підвищення про-

фесійної майстерності. Мабуть, не зайвим буде зазначити, що кожна справа потребує значних творчих зусиль та праці, відповідних знань. Це стосується і фахівців науково-методичних відділів. Адже для того, щоб заняття з підвищення кваліфікації були сучасними, змістовними і продуктивними необхідно постійно відслідковувати значні обсяги професійної інформації: переглядати відповідні журнали, сайти бібліотек України, країн ближнього і дальнього зарубіжжя.

Важливою ланкою в цьому є також безпосередні комунікативно-професійні зв'язки з колегами різних бібліотек: вивчення їх досвіду роботи в цьому напрямі, відвідування заходів науково-методичних служб з підвищення кваліфікації в книгозбірнях вищого рангу тощо. Це дає можливість познайомитися передусім з їх формами і методами роботи, особисто поспілкуватися, встановити нові продуктивні ділові контакти.

Крім того – це домовленості з громадськими організаціями, творчими спілками, окремими особистостями та спеціалістами щодо їх участі у заходах системи підвищення кваліфікації з питань культурно-просвітницького напрямку роботи книгозбірень, застосування основ менеджменту та маркетингу в бібліотеках, впровадження сучасних інноваційних та комп'ютерних технологій тощо.

В системі підвищення кваліфікації саме очні форми навчання мають значні переваги. У процесі занять слухачі не тільки отримують інформацію від викладача, а й обмінюються досвідом і знаннями з іншими учасниками; «живе» спілкування дозволяє відпрацювати набуті практичні навички та пізніше застосувати їх безпосередньо в книгозбірнях; групова робота дозволяє проявити ініціативність, підвищує мотивацію працівників і заохочує до подальших дій. За свідченням багатьох фахівців сфе-

ри професійного навчання та підвищення кваліфікації персоналу методи очного навчання є одними з найбільш ефективних. Однак для цього необхідно прагнути дотримання чотирьох основних умов: збирати персонал навчання в одному приміщенні (аудиторії або залі чи кімнаті для занять); дотримуватись чіткого часового регламенту в проведенні тієї чи іншої форми та чергувати лекційно-презентаційні заняття з практично-орієнтованими; навчання мають проводити досвідчені викладачі (не більше трьох) з хорошою риторикою за чітко продуманим планом викладання матеріалу; обов'язково має бути зворотній зв'язок з аудиторією шляхом усних та письмових опитувань, групових або індивідуальних завдань за темою навчання, тестування тощо.

З розвитком сучасних комунікаційних технологій широкого використання набули онлайн-спілкування або скайп-зустрічі, тобто навчання переходить безпосередньо на робочі місця в обласних бібліотеках для юнацтва (ОБЮ) та юнацькі структурні підрозділи в публічних книгозбірнях. Слід зазначити, що такий досвід останнім часом набув міжрегіонального характеру саме в бібліотеках, які обслуговують юнацтво, в різних областях України. Так Харківська, Хмельницька, Запорізька, Полтавська ім. О. Гончара, Миколаївська обласні бібліотеки для юнацтва провели в 2015 році онлайн-консалтинг для працівників методичних відділів на тему «Проектна діяльність як складова ефективного розвитку»; Житомирська, Харківська, Дніпропетровська ім. М. Светлова, Полтавська ім. О. Гончара, Миколаївська, Кіровоградська, Одеська ім. В. Маяковського обласні бібліотеки для юнацтва для своїх молодих спеціалістів – скайп-обговорення «Всеукраїнський бібліотечний простір для молоді: ланцюжок єднання», у 2016 році

– Тернопільська та Миколаївська ОБЮ для фахівців юнацьких структурних підрозділів своїх областей провели вебіари «Бібліотечне краєзнавство та інноваційні форми роботи в системі інтеграції молоді» та «Нове у бібліотечній справі».

Певна увага приділяється і розгляду питань, пов'язаних з інтегруванням бібліотек у життя своїх громад, молодіжного середовища. Так, обласні бібліотеки для юнацтва (молоді) регулярно проводять семінари-практикуми: Дніпропетровська ім. М. Светлова на тему «Ініціативи та участь бібліотек у розбудові місцевої громади»; Київська – «Бібліотека і молодь: пошук ідей, майстерність, співпраця»; Рівненська – «Бібліотека – територія спілкування молоді»; Волинська – «Організація планування та звітності бібліотек-філій»; Запорізька – «Зцілення та навчання за допомогою мистецтва: лабораторія HEART».

Відзначимо, що професійна підготовка та перепідготовка працівників, готовність фахівців на своїх ділянках внести максимальний внесок у підвищення професійного потенціалу в обласних бібліотеках для юнацтва в цілому знаходиться на високому рівні. Практично кожна ОБЮ протягом 2015–2016 рр. проводили заходи (тренінги, майстер-класи, рольові ігри, дні спеціаліста тощо), щоби максимально повно охопити навчанням і свої колективи, і працівників, що працюють в юнацьких структурних підрозділах

при районних, міських, сільських публічних бібліотеках. Слід відзначити, що підвищення кваліфікації працівників ОБЮ відбувається системно та послідовно, з врахуванням різних категорій спеціалістів, відповідно до їх освіти, стажу роботи, посади. Наголос робиться як на поглибленні вже набутих знань, так і на застосуванні нових навичок та форм роботи.

Окремо слід зупинитися на такій формі підвищення кваліфікації як конкурси професійної майстерності бібліотекарів. Особливо ефективно це впливає на спеціалістів, які тільки починають працювати в бібліотеці. Ця форма притаманна практично всім регіонам. Тематика конкурсів різноманітна: «Соціальна функція бібліотеки», «Організація бібліотечних фондів в сучасних умовах», «Організація бібліотечного простору», «Сучасна виставкова робота», «Інформаційна складова сучасної бібліотеки», «Маркетингова діяльність бібліотеки», «Нові форми роботи з юнацтвом і молоддю», «Створення в бібліотеці віртуального середовища для молодих користувачів» тощо.

У професійній самоосвіті та розкритті досвіду бібліотек значну роль відіграють публікації у наукових та інформаційних фахових виданнях із бібліотекознавства та соціальних комунікацій. Почесне місце серед них посідає інформаційний вісник «Бібліосвіт», що видається ДБУ для юнацтва, та ін-

формує бібліотечних фахівців, які спеціалізуються на обслуговуванні молоді. В ньому регулярно публікуються статті про досвід вітчизняних і зарубіжних бібліотек, висвітлюється дозвілєва, просвітницька, інформаційна, методична та бібліографічна діяльність обласних бібліотек для юнацтва (молоді), результати соціологічних досліджень тощо.

Таким чином, науково-методична діяльність ДБУ для юнацтва, обласних бібліотек для юнацтва спрямовується на реалізацію наступних базових напрямків: підтримка та розвиток існуючої мережі обласних бібліотек для юнацтва (молоді) та юнацьких структурних підрозділів у районних, міських, сільських публічних бібліотеках; впровадження в систему обслуговування новітніх технологій та удосконалення технологічних процесів за останніми стандартами вітчизняного та зарубіжного досвіду; формування, підвищення та просування іміджу публічних бібліотек як соціокультурних закладів, найбільш привабливих і адекватних потребам сучасної молоді; підтримка практики залучення та закріплення в бібліотеках досвідчених та молодих кадрів. І нарешті – подальший розвиток ДБУ для юнацтва як центру для впровадження та апробації ефективних форм і методів організації роботи на тій чи іншій її ділянці.

Література

1. Здіорук, С. І. Формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України: оптимальне використання засобів забезпечення випереджального розвитку [Електронний ресурс] : аналіт. доповідь / С. І. Здіорчук, А. Ю. Іщенко, М. М. Карпенко ; Нац. ін-т стратег. досліджень. – Електрон. текст. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Science_educational-e2f67.pdf. – Загол. з екрану. – Мова : укр. – Перевірено : 29.03.2017.
2. Карпенко, М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка [Електронний ресурс] / М. Карпенко ; Нац. ін-т стратег. досліджень. – Електрон. текст. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>. – Загол. з екрану. – Мова : укр. – Перевірено : 29.03.2017.
3. Карпенко, М. М. Перспективи реалізації в Україні концепції освіти протягом життя: чинники і механізми [Текст] / М. М. Карпенко // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 4. – С. 45–51.
4. Ціль 2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя [Електронний ресурс] // Цілі розвитку Тисячоліття: Україна 2015 : [сайт]. – Електрон. текст. – Режим доступу : <http://ukraine2015.org.ua/tsil2>. – Загол. з екрану. – Мова : укр. – Перевірено : 29.03.2017.